

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MS ./ Riksåklagaren ang. olovlig körning, grovt brott m.m.

Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 12 maj 2025 i mål B 429-25

Högsta domstolen, som meddelat prövningstillstånd, har förelagt riksåklagaren att skyndsamt svara på överklagandet.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom.

Bakgrund

MS har i hovrättens dom den 12 maj 2025 dömts för olovlig körning, grovt brott, rattfylleri och ringa narkotikabrott begångna den 22 augusti 2024 respektive den 15–22 augusti 2024 till dagsböter. Han dömdes senast dessförinnan den 7 januari 2025 för ringa narkotikabrott begånget den 18 oktober 2024 till dagsböter. Den nya domen rör alltså s.k. nyupptäckt brottslighet.

Tingsrätten bedömde, utan att ange särskilt i domslutet att någon bestämmelse i 34 kap. brottsbalken hade tillämpats, att även om det rör sig om bötesbrottslighet så ska den sammantagna påföljden inte bli hårdare än om samtliga brott hade behandlats vid samma rättegång. Antalet dagsböter reducerades därför något.

Hovrätten bedömde däremot att det vare sig i lagtext eller i förarbetena finns stöd för att tillämpa 34 kap. 2 § brottsbalken när den först utdömda påföljden utgörs av ett bötesstraff. Paragrafen bedömdes därför inte tillämplig. Hovrätten har, till skillnad från tingsrätten, inte heller funnit skäl för att frångå huvudregeln och bestämma påföljden till än mildare än som motsvarar brottslighetens straffvärde. Hovrätten har däremot uttryckligen tillämpat 34 kap. 1 § brottsbalken.

Överklagande

MS har yrkat att Högsta domstolen ska sätta ned antalet dagsböter, eftersom den brottslighet han har dömts för är nyupptäckt brottslighet och påföljden då inte ska bli strängare än om samtliga brott hade prövats vid en och samma rättegång. Han har gjort gällande att detta ska gälla oavsett att det rör sig om bötesbrott.

Min bedömning

Reglering och doktrin

Enligt 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Straffvärdet uttrycker en samlad bedömning av hur allvarlig viss brottslighet anses vara. Vid flerfaldig brottslighet tillämpas den s.k. asperationsprincipen vid straffvärdebedömningen, vilket innebär att rätten tar sin utgångspunkt i det svåraste av de brott som ska bedömas och till straffvärdet för detta brott lägger en efter hand minskande del av straffvärdet för vart och ett av de övriga brotten efter brottens allvar (se t.ex. Högsta domstolens avgörande ”*De tre sprängningarna*” den 3 december 2025 i mål B 4055-25).

Regler om sammanträffande av brott och förändring av påföljd finns i 34 kap. brottsbalken.

Om någon tidigare har dömts för brott ska rätten vid bestämmande av påföljd för ny brottslighet beakta den tidigare domen. Om den som har dömts till fängelse har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) ska rätten, enligt 34 kap. 1 § brottsbalken, bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

När rätten dömer till en ny påföljd för ett nyupptäckt brott, ska den enligt 34 kap. 2 § brottsbalken iaktta att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för den samlade brottsligheten. Rätten får då döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Paragrafen ger uttryck för den s.k. asperationsprincipen vid ny påföljdsbestämning för nyupptäckt brottslighet.

Straffmätningen ska alltså göras på samma sätt som vid flerfaldig brottslighet med tillämpning av asperationsprincipen när straffet bestäms för det nyupptäckta brottet (jfr ”GPS-puckarna” NJA 2020 s. 703). Ett straff som döms ut med tillämpning av 34 kap. 2 § brottsbalken blir därför normalt lindrigare än vad det skulle ha blivit om den bestämmelsen inte hade varit tillämplig.

En tidigare dom på böter omfattas inte av regleringen i 34 kap. brottsbalken. Det innebär att den inte kan omfatta tillkommande brottslighet eller undanröjas enligt 3 och 4 §§ i kapitlet.

Däremot är bedömningen i doktrinen att 34 kap. 2 § brottsbalken bör kunna tillämpas även när den tidigare domen har lett till en ren bötespåföljd, (se Agneta Bäcklund m.fl., Brottbalken [18 nov. 2025, JUNO], kommentaren till 34 kap. 2 §, Frida Göransson, Brottbalken, 34 kap. 2 §, Lexino 2025-06-13 [JUNO], jfr även Martin Borgeke och Mikael Forsgren, Att bestämma påföljd för brott,

uppl. 5. 2025, s. 721). Ståndpunkten utvecklas enligt följande i Lexinkommentaren.

Om det är fråga om ett nyupptäckt brott på dagsbotsnivå och den tidigare påföljden också utgjordes av dagsböter, hade det ju skett en gemensam straffmätning enligt asperationsprincipen om brotten hade behandlats vid samma tillfälle. De rättviseskäl som motiverar att detta ska beaktas vid straffmätningen i den andra rättegången när det är fråga om t.ex. fängelse eller ungdomstjänst har egentligen inte mindre relevans när det är fråga om ett tidigare bötesstraff. Det är därför – enligt den bedömning som görs här – svårt att se varför inte asperationsprincipen fullt ut ska beaktas i dessa fall, även om tidigare bötesstraff inte formellt omfattas av 34 kap. Samtidigt kan framhållas att det saknas något prejudikat som stöder denna ståndpunkt. Därtill hade ju lagstiftaren kunnat inkludera böter i tillämpningen av 34 kap. 2 § om detta hade varit lagstiftarens vilja. Frågan aktualiseras av Lagrådet i yttrandet över lagrådsremissen Snabbare lagföring av brott. Förslaget till ändring avser 30 kap. 4 § rättegångsbalken och i behandlingen av yttrandet anges i propositionen att det varken är möjligt eller lämpligt att i sammanhanget uttala sig om tillämpningen av 34 kap. brottsbalken (se vidare prop. 2021/22:279 Snabbare lagföring för brott s. 55 f.)

I lagstiftningsarbetet som avsåg snabbare lagföring av brott konstaterades – i samband med överväganden om att ta bort kravet på att det inte får finnas särskilda skäl mot deldom och uppdelad handläggning av åtal – att tidigare utdömda böter inte omfattas av regleringen i 34 kap. brottsbalken (se prop. 2021/22:279 s. 55). Därefter utvecklades följande resonemang om bl.a. nackdelarna med detta.

Nackdelen kan bestå i att summan av de separata bötesstraffen blir högre än det gemensamma bötesstraff som hade dömts ut om brottsligheten prövats genom en gemensam dom. Nackdelen kan även bestå i att ett bötesstraff döms ut för ett brott som, om det hade handlagts tillsammans med den övriga brottsligheten, inte alls eller endast ytterst marginellt hade påverkat ett samlat straffvärde och en gemensam påföljd.

Att tidigare utfärdade bötesstraff inte omfattas av regleringen i 34 kap. brottsbalken medför, enligt Lagrådet, att den enskilde riskerar att i många fall mötas av en väsentligt strängare straffsanktion än om brotten hade bedömts vid ett tillfälle. Lagrådet ifrågasätter starkt om man kan bortse ifrån denna effekt, det vill säga om man kan låta processuella effektivitetsöverväganden leda till högst påtagliga skillnader i materiellt hänseende. Enligt Lagrådet kan det på goda grunder hävdas att det finns anledning att hantera frågan på det sätt som den har kommit till uttryck i litteraturen, dvs. genom att tillämpa grunderna för bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken när bötesstraff vid olika tillfällen utdöms för bötesbrottslighet som hade kunnat bedömas samlat (se till exempel Martin Borgeke och Mikael Forsgren, Att bestämma påföljd för brott, 4 uppl. 2021, s. 633 f. samt Frida Göranson, Lexino, Brottsbalken En kommentar, Kapitel 25–38, 2018, kommentarerna till 34 kap. 1 § s. 1524 och 34 kap. 2 § s. 1542). Om frågan lämnas olöst ser Lagrådet inte någon annan möjlighet än att avstyrka remissens förslag i dessa delar.

Regeringen kan konstatera att sådana situationer som Lagrådet beskriver inte uppkommer genom den förändring som regeringen nu föreslår, utan kan uppstå redan i dag. En utvidgad möjlighet att dela upp handläggningen av åtal skulle dock kunna medföra något fler sådana situationer. Enligt regeringens mening är det i detta sammanhang varken möjligt eller lämpligt att, på det sätt som Lagrådet efterfrågar, uttala sig om tillämpningen av reglerna i 34 kap. brottsbalken, särskilt mot bakgrund av att det inte föreslås några förändringar av dessa bestämmelser.

Min bedömning

Straffvärdebedömningen för flera brott brukar ske med hjälp av asperationsprincipen. Principen gäller vid all straffmätning.

Som Lagrådet konstaterat – visserligen i samband med överväganden som inte rörde förändringar av bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken – riskerar enskilda som döms till böter för nyupptäckt brottslighet att mötas av en strängare straffsanktion än om brotten hade bedömts vid ett tillfälle som en följd av att tidigare utfärdade bötesstraff inte omfattas av regleringen i 34 kap. brottsbalken. Jag ansluter mig till Lagrådets i lagstiftningsärendet uttalade principhållning, med stöd i doktrinen, om att det finns goda skäl för att tillämpa grunderna för bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken när bötesstraff vid olika tillfällen döms ut för bötesbrottslighet som hade kunnat bedömas samlat. En sådan tillämpning i frågan om påföljd är motiverad av rättviseskäl och skulle överensstämma med de allmänna principerna för utmätning av straff enligt svensk rätt.

Ett skäl mot en sådan tillämpning är emellertid att regleringen i 34 kap. brottsbalken uttryckligen är utformad för andra påföljder än böter. Lagstiftaren borde – när frågan uppenbart är känd för lagstiftaren – ha infört regler om att bötesbrott skulle omfattas av regleringen om det fanns en sådan vilja. Som ytterligare skäl mot en tillämpning av grunderna för 34 kap. brottsbalken vid bötesbrott kan anföras att dagsbøtspåföljden är utformad enligt en standardiserad proportionalitetsmodell där antalet böter motsvarar brottets straffvärde och bötesbeloppet bestäms utifrån den dömdes ekonomi. Detta innebär att det är en förutsebar påföljd. Dagsböter är också snabbt verkställbara. Dessa särdrag för bötespåföljden stämmer mindre väl överens med systematiken för regleringen i 34 kap. brottsbalken som utgår från tanken om ett ”gemensamt straff”.

Med utgångspunkt i den reglering som finns och i avsaknad av något uttalat stöd för en annan hållning bestrider jag MS:s yrkande om att antalet dagsböter för brotten enligt den nu överklagade domen ska bestämmas med hänsyn till bötespåföljden i den tidigare domen och därmed sättas ned i antal.

Bevisuppgift och handläggning

Ingen bevisning åberopas i frågan om påföljd. Målet kan avgöras utan huvudförhandling.

Eva Thunegard

Eva Bloch

Kopia till

Extra åklagare Juho Kinnunen.

Åklagarkammaren i Sundsvall (AM-148867-24).

Utvecklingscentrum.